

© Yauhen Ivanou

“PAREMIOLOGICAL MINIMUM” OF THE BELARUSIAN LANGUAGE¹

Paremiological experiment aimed at determining the “paremiological minimum” of the Belarusian languages was carried out in 3 types – accentuated polling (3 stages), non-accentuated polling (2 stages), associative experiment (1 stage). Every stage of the paremiological experiment was done on the same group of informants after a few days’ break. Every stage of every type of the paremiological experiment was carried out in a separate day.

The “paremiological experiment” was conducted in Mogilev and Minsk. During the paremiological experiment aimed at determining the “paremiological minimum” of the Belarusian language 200 informants were polled (40 students and 20 teachers from 4 Belarusian Universities, 20 humanitarian and 20 technical intellectuals, 40 workers and 40 employees, 20 pensioners).

The method of accentuated polling was represented by a corrected and added variant of the paremiological experiment by G.L. Пермяков [Пермяков 1971; Пермяков 1982; Пермяков 1984; Пермяков 1988], conducted in two stages.

During the first stage the informants were asked to find unknown expressions from a list of 1494 Russian pemiias (proverbs), which the author considers the most widely used today. The first stage yielded more than 300 answers.

During the second stage of the experiment, another group of informants (about 100 people) was offered only 538 expressions, selected by the author of the experiment. About 90% of the expressions were chosen as the best known from the first stage of the experiment. However, this time the informants had to complete the second part of the pemiia, of which only the beginning was offered (*Обещанного – ...? Сказано – ...? Тише едешь – ...?* etc).

The initial paremiological material for the experiment was selected subjectively, because the main criterion for the selection was the language competence of the researcher but not the linguistic and extra linguistic factors (including the second stage of the experiment, despite even the availability of the interim results, which were taken into account for 90% only).

Accentuated polling was carried out in 3 stages.

---

¹ This work was supported by the Prague branch of the Research Support Scheme of the Open Society Support Foundation, grant No.: 148-2000.

During the 1st stage the informants were asked to point to unknown to them proverbs from the list of 1000 paremias. This list included 1000 units from the “Dictionary of the Belarusian proverbs” (1996 and 2002) by I.Y. Lepeshev and M.A. Yakoltsevich, which are not dialectical or obsolete [Лепешаў, Якалцэвіч 1996; Лепешаў, Якалцэвіч 2002].

During the second stage (independent of the 1st) the informants were offered the initial parts of the same 1000 paremias and asked the complete the missing fragments of the proverb.

During the 3rd stage (independent of the 1st and the second) the informants were offered only the meanings and situations in which the above 1000 paremias were used, and asked to name the corresponding proverb.

Non-accentuated polling was carried out in 2 stages.

During the 1st stage the informants were asked to name all known to them proverbs.

During the 2nd stage the informants were offered to name the most widely used (from their point of view) paremias.

Associative experiment was carried out in 1 stage. The informants were offered a list of 1000 words of previously selected paremias and asked to name the proverb, associated with this word.

Quantity results in all stages of the paremiological experiments were computed independently of each other (in G.L. Permyakov’s experiments every stage quantitatively and qualitatively depended on the previous). Then the results of each stage of the paremiological experiment were compared with each other in order to find out the most well known and the least well known paremias.

It resulted in revealing 80 to 100 units of the most commonly used (most well-known) proverbs of the Belarusian language. The paremiological minimum of the Belarusian language was determined as 400–450 proverbs and sayings.

“Paremiological minimum” of the Belarusian language

- [1] *І ваўкі сытыя, і авечкі (kozy) цэлыя.*
- [2] *І дурань ведае, што ў нядзелю свята.*
- [3] *І на сонцы ёсць плямы.*
- [4] *І сцены маюць вушы or І ў сцен ёсць вушы.*
- [5] *Або (Альбо) пан, або (альбо) прапаў or <Ці> пан, (ці) прапаў.*
- [6] *Абы (Были б) шыя, <a> хамут знойдзеца.*
- [7] *Абцянага тры гады (сем год) чакаюць.*
- [8] *Абцяцанка-цяцанка, а дурню – радасць.*
- [9] *Ад (З) напасці не прапасці.*
- [10] *Ад (З) работы конідохнуць.*

- [11] *Ад дабра дабра не шукаюць.*
- [12] *Ад прыбытку галава не баліць*
- [13] *Адальюцца воўку авечыя слёзкі (слёзы).*
- [14] *Адвага (Смеласць, Храбрасць) гарады бярэ.*
- [15] *Адзін за ўсіх і ўсе за аднаго or Усе за аднаго і адзін за ўсіх.*
- [16] *Адзін у полі не воін.*
- [17] *Адклад не ідзе на (ў) лад.*
- [18] *Адна бяда не ходзіць <, другую за сабой водзіць> or Бяда адна не ходзіць <, другую за сабой водзіць>.*
- [19] *Адна галава добра, а дзве (яшчэ) лепш (лепей).*
- [20] *Адна ластаўка вясны не робіць.*
- [21] *<Адна> лыжка дзёгцю псуе бочку (гарнец) мёду.*
- [22] *<Адна> паршывая (шатудзівая, паганая) авечка (аўца) увесь ста-так (гурт, усю чараду) псуе (сапсуе).*
- [23] *Аднаму густа, а другому пуста or Каму густа, каму пуста. Сопрае Каму па каму, а каму два камы.*
- [24] *Адрэзанае(-ай) лусты не прыклеіш (не прылепіш).*
- [25] *Апёкшыся малаком (на малацэ), на ваду дзьмеш (дзьмухаеш) or Малаком (На малацэ) апёкся, дык і на ваду дзьмеш or Хто апарыцца (апёкся) на малацэ, той і ваду студзіць. Сопрае Пужаная варона <i> куста баіцца.*
- [26] *Апетыт прыходзіць у чае яды.*
- [27] *Ахвота горш за няволю.*
- [28] *Баба з воза – возу (каню, кабыле) лягчэй or Баба з калёс – калёсам (каню) лягчэй.*
- [29] *Бадлівай карове Бог рог не дае.*
- [30] *Бацькоў не выбіраюць.*
- [31] *Бачаннем не зловіш жураўля.*
- [32] *Без гаспадара дом сірата.*
- [33] *Беражонага <i> Бог беражэ or Сцеражонага <i> Бог сцеражэ.*
- [34] *Блізка відаць, ды далёка дыбаць. Same, as Блізка локаць, ды не ўкусіш.*
- [35] *Блізка(-і) локаць, а (ды) не ўкусіш. Same, as Блізка відаць, ды да-лёка дыбаць.*
- [36] *Бог не выдасць (не дасць, не папусціць, не прадасць), свіння не з'есць.*
- [37] *Бог не роўна (няроўна) дзеліць.*
- [38] *Бог не цяля, бачыць (пазнае) круцяля.*
- [39] *Бог тройцу любіць.*

- [40] Бог цярпеў і нам вялеў.
- [41] Бог шэльму меціць.
- [42] Будзе <калі небудзь (некалі)> і на нашай вуліцы свята *ог* Прыйдзе свята і на нашу вуліцу. Same, as Загляне сонца <i> ў наша аконца (ваконца).
- [43] Будзеш многа (усё) ведаць – хутка (рана, скоро) пастарэеш (састарышся, стары зробішся) *ог* Скоро састарышся, як усё будзеш ведаць.
- [44] Было, ды сплыло *ог* Што было, тое сплыло. Compare Што з воза ўпала, тое прапала.
- [45] Быць бычку на вярочачцы (на лычку).
- [46] Варона з куста, а пяць на куст *ог* Варона з кола – сем на кол. Same, as Сарока з кола – дзесяць на кол *ог* Сарока з куста – сорок на куст. Свята месца пуста не бывае.
- [47] Ваўка (Ваўкоў, Воўка) баяцца – у лес не хадзіць.
- [48] Ваўка (Ваўкоў, Воўка) ногі кормяць.
- [49] Ведае (Знае, Чуе) кошка, чыё мяса (сала) з'ела. Compare Хто парасё (парася) Украў, у таго ў вушах (увушкі) пішчыць.
- [50] Век жыўі – век вучыся. Compare Вучыцца ніколі не позна.
- [51] Век жыць – не мех сшыць.
- [52] Відаць (Відно) пана па халюках (халявах).
- [53] Вока за вока, зуб за зуб.
- [54] Вольнаму – воля <, а шалёнаму поле>.
- [55] Воран ворану вачэй (вока) не выдзеўбе (не выкюе) *ог* Груган гругану вачэй (вока) не выдзеўбе *ог* Крумкач крумкачу вачэй (вока) не выдзеўбе (не выкюе).
- [56] Воўк казе не таварыш *ог* Гусь свінні не таварыш *ог* Пешы коннаму не таварыш.
- [57] Воўчы дух (Воўчае насенне) да лесу цягне. Same, as Колькі (Як) ваўка (воўка) ні кармі, <a> ён у лес глядзіць (паглядае) *ог* Колькі (Як) ваўка (воўка) ні кармі, а яго ў лес цягне.
- [58] Вучыцца ніколі не позна. Compare Век жыўі – век вучыся.
- [59] Вырас пад неба, а дурань як трэба.
- [60] Вышэй галавы (ітба, носа, пупа, пят, самога сябе) не падскочыш (не скачыш).
- [61] Вялікаму каню – вялікі хамут.
- [62] Вялікаму караблю – вялікае <i> плаванне.
- [63] Гавары, гавары, ды меру знай.
- [64] Гавары, ды не <ўсё> дагары.

- [65] *Гадка (Нельга) з'есці і шкада кінуць.*
- [66] *Галавою сцяну(-ы) не праб'еш or Ілбом мур(-у) не праб'еш. Same, as Напроці ветру не падзьмеш. Пугай абуха не пераб'еш. Супраць ражна не напрэш.*
- [67] *Галоднай куме сала (сыр, хлеб) наўме.*
- [68] *Галота хоць у балота.*
- [69] *Гара з гарою не сходзіцца, а чалавек з чалавекам заўсёды <сыдзецца>.*
- [70] *Гарбатага магіла выправіць (выпрастае). Сопрае Калі (Як) удасца бычок (жарабё, цяля) з лысінкай, дык і здохне састарэе такім (з лысінкай) or Калі ўрадзіўся з лысінкай, то ўжо такі і астанеца.*
- [71] *Год на год не выпадае (не прыходзіцца).*
- [72] *Голад не цётка.*
- [73] *Гора ўсяму навучыць.*
- [74] *Гультай за работу – мазоль за руку (мазати за рукі).*
- [75] *Да пары збан (збанок) ваду носіць.*
- [76] *Да ўсяго прывыкнуць можна or Чалавек да ўсяго прывыкае.*
- [77] *Дай бог (божжа) нашаму цяляці ваўка (воўка) спаймаці (з'есці).*
- [78] *Дай божжа, каб усё было гожа, а што нягожа – не дай (не давядзі) божжа.*
- [79] *Далей у лес – болей дроў or Чым далей у лес, тым болей (больш) дроў.*
- [80] *Дараванаму (Дармоваму) каню ў зубы не глядзяць.*
- [81] *Дарагая (Дорага) лыжка к абеду (у абед).*
- [82] *Дарма (Задарма) і каза <ваўку> не скача or Дарма (Задарма) і скуль (скулька) не сядзе.*
- [83] *Дзвюм смярцям не бываць, а адной не мінаваць. Same, as Спроба не хвароба.*
- [84] *Дзе двое, там трэці лішні.*
- [85] *Дзе коратка (тонка), там і рвецца (ірвецца).*
- [86] *Дзе ні кінь, дык клін or Куды ні кінь, усюды клін.*
- [87] *Дзе нянек многа, там дзіця без носу (бязнога, мурзатае). Same, as У сямі нянек дзіця без вока (без носа).*
- [88] *Дзе чорт <сам> не (з-)можжа, там (туды) бабу пашле.*
- [89] *Дзела дзельніка байца or Справа майстра байца.*
- [90] *Дзіця не плача, матка (маці) не (з-)дагадаецца or Пакуль дзіця не заплача, маці не (з-)дагадаецца.*
- [91] *Добра там, дзе нас няма.*
- [92] *Добра> смяецца той, хто смяецца апошні(-ім).*

- [93] Добрага многа не бывае.
- [94] Добрае карэнне, добрае і насенне.
- [95] Добры пачатак – патавіна справы.
- [96] Дома (У сваёй хаце, У сваім доме) і вуглы (сцены) памагаюць.
- [97] Другіх (Людзей) слухай, а (ды) свой розум май *ог* Другіх (Людзей) слухай, а (ды) сваім розумам жыві.
- [98] Дружба (Прыяцель) пазнаецца ў няшчасці.
- [99] Дружба дружбай, а служба службай.
- [100] Дрэны той салдат, што (які) не марыць быць генералам.
- [101] Дурная справа не хітрая.
- [102] Дурное далёка чуваць.
- [103] Дурню (Дурному, Дурням) закон не пісан(-ны).
- [104] Дурню плюнь у вочы, а ён скажа: дождж ідзе.
- [105] Дурняў не аруць, не сеюць, яны самі родзяцца.
- [106] Дыму без агню не бывае.
- [107] Еш, пакуль рот свеж.
- [108] Жонка – не рукаў(-аво), не адпораі.
- [109] Жыццё пражыць – не поле перайсці.
- [110] З адкладу няма ладу.
- [111] З ваўкамі (З воўкам) жыць – па-воўчы(-аму) выць. *Same, as Сярод варон жыўшы – варонай і каркай.*
- [112] З вачэй (З воч) дагоў і з сэрца вон (прэч).
- [113] З вялікага грому (З вялікае хмары) малы дождж <бывае>.
- [114] З кім павядзешся, ад таго <i> набярэшся.
- [115] З любым (З мілым) рай і ў шалашы.
- [116] З міру па нітцы – голаму кашуля (сарочка).
- [117] З паршывай (З шалудзівай) авечкі хоць шэрсці (воўны, поўсці) *клок (касмык).*
- [118] З песні Слова не выкінеш.
- [119] З чужага воза і сярод (у) броду (гразі) злазь (злазяць, злезеш).
- [120] <З> няпраўдай (Круцачы, Хітрасцю) свет пройдзеш, а (але) назад не вернешся.
- [121] За <аднаго> бітага двух нябітых даюць.
- [122] За вялікім пагонішся – і малое згубіш.
- [123] За двума зайцамі пагонішся, ні аднаго (ніводнага) не зловіш.
- [124] За дурной галавой нагам неспакой.
- [125] За кампанію <i> цыган павесіўся.
- [126] За няўдачу даюць прыдачу.
- [127] За пастой грошы не плацяць. *Same, as У нагах праўды няма.*
- [128] За спрос не б'юць у нос (платы не бяруць).

[129] *Заві (Назаві, Называй) хоць гаршком, адно (толькі) ў печ не стаўляй or Няхай хоць гаршком завуць (назавуць), абы ў печ не ставілі or Хоць гаршком заві (назаві), адно (толькі) ў печ не стаўляй.*

[130] *Загадай дурню Богу маліцца, дык ён і лоб разаб'е or Застаў (Пашлі) дурня Богу маліцца, дык ён лоб разаб'е.*

[131] *Загляне сонца <i> ў наша аконца (ваконца). Same, as Будзе скалі небудзь (некалі)> і на нашай вуліцы свята or Прыйдзе свята і на нашу вуліцу.*

[132] *Закон, што дышла, куды павярнуў, туды і выйшла.*

[133] *Запас бяды не чыніць.*

[134] *Захацеўшы (Захочаш) сабаку выцяць (ударыць) – кій (палку) знойдзеш or Калі захочаш сабаку выцяць, то кій знойдзеца.*

[135] *Збоку відней.*

[136] *Зняўшы галаву, на валасах не плачуць.*

[137] *Золата і ў гразі (у смецці) блішчыць.*

[138] *Каб (Калі б) ведаў, дзе павалішся (упадзеш), <дык (там, то)> сатомкі падаслаў бы.*

[139] *Каб ведаць (пазнаць, зразумець) чалавека, <дык> трэба з'есці з ім пуд солі or Трэба пуд солі з'есці, каб пазнаць чалавека.*

[140] *Каб яды было, як на дзяды, а работы, як у нядзелю.*

[141] *Калі (Як) топішся, дык (то) і за брытву (сатомінку) хопішся (хапаешся).*

[142] *Калі (Як) удасца бычок (жарабё, цяля) з лысінкай, дык і здохне састарэе такім (з лысінкай) or Калі ўрадзіўся з лысінкай, то ўжо такі і астанеца. Compare Гарбатага магіла выправіць (выпрастае).*

[143] *Калі гінуць, дык з музыкай.*

[144] *Калі здаецца, дык (то) трэба хрысціцца.*

[145] *Калі не наеўся, дык (то) <i> не наліжашся.*

[146] *Каля (Ля) вады намочышся <, каля агню апячэшся> or Пры вадзе быўшы – намочышся. Compare Каля мукі ходзячы, запылішся.*

[147] *Каля мукі ходзячы, запылішся. Compare Каля (Ля) вады намочышся <, каля агню апячэшся>.*

[148] *Каму грэх, каму смех.*

[149] *Каму на каму, а каму два камы. Compare Аднаму густа, а другому пуста or Каму густа, каму пуста.*

[150] *Канец – дзелу вянец.*

[151] *Капейка рубль беражэ.*

[152] *Ката ў мяшку не купляюць.*

[153] *Катку жарты – мышцы смерць.*

[154] *Кашу(-ы) маслам не (па-)сапсуеш.*

- [155] *Клін клінам выбіваюць (выганяюць).*
- [156] *Кожнаму сваё дзіця міла.*
- [157] *Кожны кулік сваё балота хваліць. Same, as Кожны цыган сваю кабылу хваліць.*
- [158] *Кожны плача па сваім бацьку як умее.*
- [159] *Кожны цыган сваю кабылу хваліць. Same, as Кожны кулік сваё балота хваліць.*
- [160] *<Кожны> ласы на чужыя каўбасы.*
- [161] *Колькі (Як) ваўка (воўка) ні кармі, <a> ён у лес глядзіць (паглядае) or Колькі (Як) ваўка (воўка) ні кармі, а яго ў лес цягне. Same, as Воўчы дух (Воўчае насенне) да лесу цягне.*
- [162] *Колькі вярвачы ні віцца, а канцу быць (канец будзе) or Колькі вярвачку ні віць, кане будзе (павінен быць) or Як вярвачы ні віцца, а канцу паявіцца.*
- [163] *Колькі праўду ні хавай, <a> яна ўсё роўна вылезе.*
- [164] *Конь на чатырох нагах <i то> спатыкаецца or У каня чатыры нагі, i то (той) спатыкаецца.*
- [165] *Кось-кось (Кося-кося, Косю-косю), ды (пакуль) у аглоблі (за грыву).*
- [166] *Кошку б'юць – нявестцы намёт даюць.*
- [167] *Краса прыглядзіцца, а розум прыгадзіцца.*
- [168] *Кропля дзяўбе (крышыць) камень.*
- [169] *Куды іголка(-ачка), туды і нітка(-ачка).*
- [170] *Куй жалеза, пакуль гарачае (не астыла).*
- [171] *Кум куме, а кума – на усім сяле.*
- [172] *Кураня (Яйцо) курыцу (курыцы) <не> вучыць or Яйкі курэй <не> вучаць.*
- [173] *Куранят восенню (увосень) лічаць.*
- [174] *Курыца не птушка, <a> баба не чалавек.*
- [175] *Ласкавае (Ліслівае, Пакорнае) цяля (цялятка) дзве маткі (дзвюх матак) ссе.*
- [176] *Левая рука не ведае, што робіць правая.*
- [177] *Лёгка сказаць, ды далёка дыбаць.*
- [178] *Лепей (Лепш) адзін раз (па-)убачыць, чым сто разоў пачуць.*
- [179] *Лепей (Лепш) горкая праўда, чым салодкая мана (хлусня).*
- [180] *Лепей (Лепш) дрэнна ехаць, чым добра ісці.*
- [181] *Лепей (Лепш) позна (пазней), чым (як) ніколі.*
- [182] *Лепш сініца (верабей) у руцэ (у жмені), чым жораў (журавель) у небе.*
- [183] *Лепшы спосаб абароны – нападзенне or <Самая> лепшая абарона – нападзенне.*

- [184] *Лес сякуць – трэскі ляцяць (лятуць).*
- [185] *Ліха без добра не бывае.*
- [186] *Ліха перамелецца – добро будзе.*
- [187] *Лішняга і свінні не ядуць (свіння не есць).*
- [188] *Любіць аржаная каша сама сябе хваліць.*
- [189] *Любіш(-іў) катацца, любі і саначкі (санкі) вазіць.*
- [190] *Людзям языка (языкоў) не завяжаш ор Людскога языка не завяжаш. Same, as На чужы рот (язык) замок не навесіш (не навесіш) ор На чужы рот гузіка не нашыеш ор Чужы рот не каўнер, не зашпіліш.*
- [191] *Маладосць – дурносьць.*
- [192] *Маленькая сучачка заўсёды шчаня ор Маленькі сабачка да старасці (заўсёды) шчаня.*
- [193] *Малы жук, ды вялікі гук.*
- [194] *Малы залатнік, ды дарагі.*
- [195] *Малыя дзеці – малы клопат ор Малыя дзеткі – малыя бедкі.*
- [196] *Масква слязам не верыць.*
- [197] *Маслам кашу не сапсуеш.*
- [198] *Маўчанне азначае згоду ор Маўчанне – знак згоды.*
- [199] *Міл той куток, дзе абрэзалі (рэзалі) пупок ор Няма лепш за той куток, дзе вязалі пупок.*
- [200] *Мілыя сварацца – толькі цапацца.*
- [201] *Мінецца кату масленіца ор Не заўсёды (Не ўсё) кату масленіца <, прыйдзе і вялікі пост>. Same, as Не заўсягды, як на Дзяды.*
- [202] *Муж і жана – адна сатана. Compare Муж і жонка – найлепшая сполка.*
- [203] *Муж і жонка – найлепшая сполка. Compare Муж і жана – адна сатана.*
- [204] *На адным месцы <i> камень мохам абрастае.*
- [205] *На Бога (На чужога) спадзявайся, а (але, ды) <i> сам не агінайся (не давайся, не зьвай).*
- [206] *На бязрыб'і і заяц (рак) рыба.*
- [207] *На воўка памоўка, а мядзведзь цішком.*
- [208] *На жывой(-ых) касці(-ях) мяса мусіць нарасці (нарасце).*
- [209] *На злодзеі шапка гарыць ор Шапка на злодзеі гарыць.*
- [210] *На кожны чых (На ўсякае чханне) не наздароўкаешся (не навітаешся).*
- [211] *На лаўца і звер бяжыць.*
- [212] *На лечаным кані далёка не заездзеш.*
- [213] *На наш век хопіць.*
- [214] *На сваім сметніку і верабей (певень) гаспадар.*

- [215] *На табе, божа (нябожа), што нам нягожа.*
- [216] *На тое <і> ичупак у вадзе (у моры), каб карась не драмаў.*
- [217] *На чужой старонцы рад сваёй варонцы.*
- [218] *На чужы каравай рот(-а) не разяўляй (не разявай).*
- [219] *На чужы рот (язык) замок не навесіш (не навесіш) or На чужы рот гузіка не нашыеш or Чужы рот не каўнер, не зашпіліш. Same, as Людзям языка (языкоў) не завяжаш or Людскога языка не завяжаш.*
- [220] *На чым вазку (возе, коніку) едзеш, таму і песенькі(-у) (песню) пей (спявай).*
- [221] *Назваўся груздом – лезь у кош (кошык). Same, as Узяўся за гуж, не кажы, што не дуж.*
- [222] *Напісанае прямом не вычашаш і тапаром or Што спісана прямом, не выйме і сякера.*
- [223] *Напроці ветру не падзьмеш. Same, as Галавою сцяну(-ы) не праб'еш or Ілбом мур(-у) не праб'еш. Пугай абуха не пераб'еш. Супраць ражна не папрэш.*
- [224] *Насільна люб(-ы) (міл(-ы)) не будзеш or Сілай міл(-ы) не будзеш.*
- [225] *Насіў (Цягаў(-нуў)) воўк <авечкі>, панеслі (пацягнулі) і воўка.*
- [226] *Начная зязюля (зязюлька) дзённую перакукуе.*
- [227] *Не адразу Масква будавалася.*
- [228] *Не багі (Не святыя) гаршкі лепяць.*
- [229] *Не бойся таго сабакі, што брэша, а бойся таго, што лашчыцца.*
- [230] *Не бяры чужога і не бойся нікога or Не руш нічога (чужога) – не бойся нікога.*
- [231] *Не ведаючы (Не звездаўшы) броду, не сунься ў воду.*
- [232] *Не вер вушам сваім.*
- [233] *Не вучы вучонага.*
- [234] *Не да парсят, калі свінню смаляць.*
- [235] *Не дораг падарунак, дорага ўвага.*
- [236] *Не дражні ліха, пакуль ціха or Не чапай ліха, калі спіць ціха (пакуль спіць).*
- [237] *Не заўсёды світае, як певень спявае.*
- [238] *Не заўсягоды, як на Дзяды. Same, as Мінецца кату масленіца or Не заўсёды (Не ўсё) кату масленіца <, прыйдзе і вялікі пост>.*
- [239] *Не злавіў (Не злоўлены) – не злодзей or Не злавіў (Не ўзяў) за руку, не кажы <што> злодзей or Не злавіўшы, не кажы, <што> злодзей.*
- [240] *Не кажы гоп, пакуль не пераскочыш (не пераскочыў, не пераскочыўшы) or <Калі> не пераскочыў, не кажы гоп.*
- [241] *Не кайся, рана падняўшыся (устаўшы) і рана жаніўшыся.*

- [242] *Не капай другому яму, сам у яе ўваліся.*
- [243] *Не лезь жаба туды, дзе коней куюць.*
- [244] *Не лезь раней бацькі ў пекла or Раней бацькі ў пекла не лезь.*
- [245] *Не май сто рублёў, <a> май сто сяброў.*
- [246] *Не мела баба клопату, <дык> купіла парасё.*
- [247] *Не мы першыя, не мы апошнія.*
- [248] *Не наеўся, <дык> не наліжашся.*
- [249] *Не падганяй, бо не вельмі паедзеш.*
- [250] *Не падмажаш (Не падмазаўшы), <то і> не паедзеш. Compare*
Хто мажа, той і едзе.
- [251] *Не першы год (дзень) замужам.*
- [252] *Не плюй у калодзеж, прыйдзеца <вады> напіцца.*
- [253] *Не радзіся краснай(-ы), а радзіся ічаснай(-ы).*
- [254] *Не сунь носа ў чужое проса. Compare Не сунь носа, куды не просяць or Не сунься з сваім носам, куды цябе не просяць.*
- [255] *Не сунь носа, куды не просяць or Не сунься з сваім носам, куды цябе не просяць. Compare Не сунь носа ў чужое проса.*
- [256] *Не так жывеш, як хочацца, а так, як можацца.*
- [257] *Не так(-і) чорт страшыны, як яго малююць.*
- [258] *Не тая маці, што спарадзіла, а тая, што выгадавала.*
- [259] *Не тое міла, што міла, а тое міла, што дорага.*
- [260] *Не толькі тое сонца, што ў акне ((в-)аконцы).*
- [261] *Не ў свае сані не садзіся.*
- [262] *Не ўздыхай, чаго няма, то няхай.*
- [263] *Не ўсё тое золата, што блішчыць.*
- [264] *Не хлебам адзіным жыве чалавек.*
- [265] *Не шукай бяды – яна сама цябе знойдзе.*
- [266] *Не шукаючы, не знойдзеш.*
- [267] *Незапрошаны (Нязваны, Няпрошаны) госць горш за татарына.*
- [268] *<Ніколі> не адкладвай на заўтра <тое>, што можна зрабіць сёння.*
- [269] *Новая мятла па-новаму мяце.*
- [270] *Ноччу (Поначы, Уначы) усе каты (кошкі) шэрыя.*
- [271] *Няма ліха без дабра <, і дабра без ліха>.*
- [272] *Няма нічога (па-)тайнага, каб не стала яўным (каб не было яўным, што не стала б яўным).*
- [273] *Няма роду без выроду Same, as Сям'я (У сям'і) не без вырадка.*
- [274] *П'янаму <і> мора па катена.*
- [275] *Па адзежы (Па адзенні) страчаюць (сустракаюць), <a> па розуму праводзяць.*
- [276] *Па Сеньку (Па Хомку) <і> шапка.*

- [277] Павінную галаву <i> меч не сячэ.
- [278] Пад ляжачы камень вада не (па-)бяжыць (не (па-)цячэ).
- [279] Пажывём – пабачым (убачым).
- [280] Пазнаюць нашу дачку і ў андарачку.
- [281] Пакуль жаніцца – загаіцца.
- [282] Пакуль сонца ўзыдзе, раса вочы выесць.
- [283] <Пакуль> гром не грывне (не загрыміць), мужык не перахрысціцца.
- [284] Памалу едучы, далей будзеш or Паціху (Цішэй) едзеш – далей будзеш. Сопрае Паспех людзям на смех or Паспяшыш – людзей насмяшыш.
- [285] Паміраць збірайся (ладзься), а жыта сей.
- [286] Паміраць, дык з музыкай.
- [287] Папраў казе хвост.
- [288] Пара касцей не ломіць.
- [289] Паранены звер страшны (яшчэ больш небяспечны).
- [290] Пасалішы, можна есці.
- [291] Пасля бойкі кулакамі (рукамі) не махаюць.
- [292] Паспееш з козамі на торг.
- [293] Паспех людзям на смех or Паспяшыш – людзей насмяшыш or Хто спяшыць, той людзей смяшыць. Сопрае Памалу едучы, далей будзеш or Паціху (Цішэй) едзеш – далей будзеш.
- [294] Перад смерцю не надышчэцца.
- [295] Перамелецца – мука будзе.
- [296] Пераможцаў не судзяць.
- [297] Пераначуем – болей пачуем.
- [298] Першая <чарка> калом, другая сакалом <, астатнія дробнымі птушачкамі (а трэцяя сама ўляціць)>.
- [299] Першая жонка ад Бога, другая ад людзей, <a> трэцяя ад чорта.
- [300] Першы блін камяком.
- [301] Пі, ды розуму не прапі.
- [302] Посуд б'ецца на шчасце.
- [303] Пра каго звоняць, таго і чэрці гоняць.
- [304] Праўда вочы коле.
- [305] Праўда грубая, ды людзям любая.
- [306] Прыйдзе коза да воза.
- [307] Пугай абуха не пераб'еш. Same, as Галавою сцяну(-ы) не праб'еш or Ілбом мур(-у) не праб'еш. Напроці ветру не падзьмеш. Супраць ражна не напруш.
- [308] Пужаная варона <i> куста баіцца. Сопрае Апёкшыся малаком

(на малацэ), на ваду дзьмеш (дзьмухаеш) *or* Малаком (На малацэ) апёкся, дык і на ваду дзьмеш *or* Хто апарыцца (апёкся) на малацэ, той і ваду студзіць.

[309] Пусці свінню за стол, а яна <і> ногі на стол *or* Пусці свінню пад стол, то яна залезе (захоча) <і> на стол.

[310] Работа (Праца, справа) не воўк (не заяц), <у лес> не (з-)пабяжыць (не ўцячэ).

[311] Работа дурня(-ў, -ых) любіць.

[312] Работы век (ніколі) не пераробіш.

[313] Раней устанеш – болей зробіш.

[314] Розуму не купіш.

[315] Рука руку мые.

[316] Рыба (Рыбка) шукае, дзе глыбей, а чалавек – дзе лепей (ляпей).

[317] Рыба з гатавы гніе (загніваецца, псуецца).

[318] Рыбак рыбака бачыць здаляка (здалёку) *or* Сарока сароку бачыць здалёку.

[319] Рыхтуй калёсы зімой, а сані летаю.

[320] (С-)кончыў дзела – гуляй смела.

[321] Сабака брэша – вецер носіць.

[322] Сабаку сабачая смерць.

[323] Салавей байкамі не сыты *or* Салаўя байкамі (песнямі) не кормяць.

[324] Салдат спіць, <а> служба ідзе.

[325] Сарока з кола – дзесяць на кол *or* Сарока з куста – сорок на куст. *Same, as* Варона з куста, а пяць на куст *or* Варона з кола – сем на кол. Свята месца пуста не бывае.

[326] Свайго лёсу не мінеш.

[327] Свая кашуля (сарочка) бліжэй да цела.

[328] Свет клітам не сышоўся.

[329] Свет не без добрых людзей.

[330] Свіння лужу знойдзе.

[331] Свята месца пуста не бывае. *Same, as* Сарока з кола – дзесяць на кол *or* Сарока з куста – сорок на куст. *Same, as* Варона з куста, а пяць на куст *or* Варона з кола – сем на кол.

[332] Сем бед за раз – адзін адказ.

[333] Сем раз(-оў) адмерай (прымер), адзін раз адрэж.

[334] Сівізна ў бараду (у валасы), а чорт у рабро (рабрыну).

[335] Сіла салому ломіць.

[336] Сказана – зроблена.

[337] Скупы два разы траціць *or* Скупы плаціць двойчы.

- [338] Слова – срэбра, маўчанне – золата.
- [339] Слова не верабей, вылецела(-іць) (выпусціў(-іш)) – не зловіш.
- [340] Слязамі(-ьмі) бядзе (гору) не паможаш.
- [341] Смерць і радзіны не выбіраюць гадзіны.
- [342] Смех без прычыны – знак (прызнак) дурачыны.
- [343] Смех не грэх.
- [344] Сорам не дым, вачэй (вочы) не выесць.
- [345] Спроба не хвароба. *Same, as* Дзвюм смерцям не бываць, а адной не мінаваць.
- [346] Старасць – не радасць.
- [347] Старасць нікога (чалавека) не красіць.
- [348] Старога вераб'я на мякіне не зловіш (не падманеш, не правядзеш).
- [349] Стары вол (конь) баразны не псуе (не сапсуе).
- [350] Стары друг лепей (лепш) за новых двух.
- [351] Суджанага і канём не аб'едзеш.
- [352] Супраць ражна не папрэш. *Same, as* Галавою сцяну(-ы) не праб'еш or Ілбом мур(-у) не праб'еш. Напроці ветру не падзьмеш. Пугай абуха не пераб'еш.
- [353] Супраць фактаў не пойдзец.
- [354] Сухая лыжка рот дзярэ.
- [355] Сцёрпіцца – любіцца.
- [356] Сыты галоднага не разумее or Сыты галоднаму не спагадае.
- [357] Сэрца не камень.
- [358] Сэрцу не загадаеш.
- [359] Сядзі ціха – не будзеш ведаць ліха.
- [360] Сям'я (У сям'і) не без вырадка *Same, as* Няма роду без выроду.
- [361] Сямёра аднаго не чакаюць.
- [362] Сярод варон жыўшы – варонай і каркай. *Same, as* 3 ваўкамі (3 воўкам) жыць – па-воўчы(-аму) выць.
- [363] Таў добра (лепш), дзе нас няма.
- [364] Трапіў (Улез) у нерат – ні ўзад ні ўперад.
- [365] Трэба жыць як набяжыць.
- [366] У бабы валасы доўгія (волас доўгі), а памяць кароткая (розум кароткі).
- [367] У гасцях добра, а дома лепей (лепш).
- [368] У здаровым целе – здаровы дух.
- [369] У карцішкі няма брацішкі.
- [370] У кожнага свая галава на плячах.
- [371] У людзей пытай, а (і) свой розум май.

- [372] У нагах праўды няма. Same, as За пастой грошы не плацяць.
- [373] У спрэчках нараджаецца ісціна.
- [374] У страху вочы вялікія.
- [375] У сямі нянек дзіця без вока (без носа). Same, as Дзе нянек многа, там дзіця без носу (бязнога, мурзатае).
- [376] У чеснаце <ды> не ў крыўдзе.
- [377] У ціхім батоце (У ціхай вадзе) чэрці водзяцца (вядуцца).
- [378] У чужым воку саломінку (сучок, пылінку) бачым, а ў сваім <т> бервяна не заўважаем.
- [379] Узавор даражэй за грошы.
- [380] Узяўся за гуж, <дык> не кажы, што не дуж. Same, as Назваўся груздам – лезь у кош (кошык).
- [381] Усе <мы> пад Богам ходзім.
- [382] Усё на свеце мае <свой> канец or Усяму на свеце ёсць канец.
- [383] Усё пазнаецца ў параўнанні.
- [384] Усё цячэ, усё (з-)мяняецца.
- [385] Усюды добра, а дома лепей (лепш).
- [386] Усяму свой час.
- [387] Факты – упартая рэч.
- [388] Хай конь думае, у яго галава вялікая.
- [389] Харакство прыглядзіцца, а розум прыгадзіцца.
- [390] Хвароба нікога не красіць.
- [391] Хлеб з соллю (Хлеб-соль) еш, а праўду рэж.
- [392] Хрэн за рэдзьку не саладзейшы.
- [393] Хто дбае (робіць), той <і> мае.
- [394] Хто каго любіць, той таго <і> чубіць.
- [395] Хто мажа, той і едзе. Compare Не падмажаш (Не падмазаўшы), <то і> не паедзеш.
- [396] Хто не працуе (не робіць), той не есць.
- [397] Хто нічога не робіць, той не памыляецца.
- [398] Хто парасё (парася) украў, у таго ў вушах (увушшу) пішчыць.
- Compare Ведае (Знае, Чуе) кошка, чыё мяса (сала) з'ела.
- [399] Хто пасее (сее) вецер, той пажне буру.
- [400] Хто плаціць грошы, той заказвае <і> музыку.
- [401] Хто рана ўстае, таму <і> Бог дае.
- [402] Хто старое (с-, ус-)памяне, таму асцюк у вока (вока вон).
- [403] Хто шукае, той знаходзіць (знойдзе).
- [404] Цераз сілу і конь не цягне.
- [405] Ці пнём па галаве (па саве), ці галавой (савою) аб пень (па пні).
- [406] Цярпі, казак, атаманам будзеш.

- [407] *Чаго не ясі, таго ў рот не нясі.*
- [408] *Чакай, пакуль рак <на гары> свісне.*
- [409] *Чалавек чалавеку воўк.*
- [410] *Чаму быць, таго не мінаваць.*
- [411] *Час – вялікі (добры, (най-)лепшы, самы лепшы) доктар (лекар).*
- [412] *Чужая яечня не вечна.*
- [413] *Чужое ўсё смачней.*
- [414] *Чужую бяду – рукамі(-ой) (і пальцам) развяду.*
- [415] *Чужую бяду лепей бокам абыду.*
- [416] *Чуткамі зямля поўніцца.*
- [417] *Чым багаты – тым і рады от Чым хата багата, тым і рада.*
- [418] *Чым бы дзіця ні цешылася, абы (толькі б) не плакала.*
- [419] *Чым чорт не жартуе.*
- [420] *Што <з воза> ўпала, то (тое) прапала. Сопраге Было, ды сплы-
ло от Што было, тое сплыло.*
- [421] *Што <ні> галава (чалавек), то <і> розум.*
- [422] *Што <ні> край, то абыча і (звычай).*
- [423] *Што будзе, то (тое) будзе.*
- [424] *Што пасееш, то (тое) і пажнеш.*
- [425] *Што ў цвярозага на розуме (на ўме), тое ў п'янага на языку.*
- [426] *Што ўбіў, тое ўехаў.*
- [427] *Шукай ветру ў полі.*
- [428] *Шыла ў мяшку не схаваш (не ўтоіш).*
- [429] *Яблык(-а) ад яблыні далёка не (ад-)коціцца (не падае) от Яблык(-а)
ад яблыні недалёка коціцца (падае). Сопраге <Якое дрэва, такі і клін,> які
бацька, такі <і> сын. Якое карэнне, такое і насенне.*
- [430] *Язык без касцей.*
- [431] *Язык да Кіева давядзе.*
- [432] *Язык мой – вораг мой.*
- [433] *Як гукнеш, так і адгукнецца.*
- [434] *Як пасцелеш(-ся) – так і выснішся.*
- [435] *Якія самі – такія і сані.*
- [436] *<Якое дрэва, такі і клін,> які бацька, такі <і> сын. Сопраге
Яблык(-а) ад яблыні далёка не (ад-)коціцца (не падае) от Яблык(-а) ад
яблыні недалёка коціцца (падае). Якое карэнне, такое і насенне.*
- [437] *Якое карэнне, такое і насенне. Сопраге Яблык(-а) ад яблыні да-
лёка не (ад-)коціцца (не падае) от Яблык(-а) ад яблыні недалёка коціцца
(падае). <Якое дрэва, такі і клін,> які бацька, такі <і> сын.*
- [438] *Яшчэ той не радзіўся, каб (які б) усяму свету згадзіўся.*

**Most commonly used (most well-known) proverbs
of the Belarusian language**

- [1] *Або (Альбо) пан, або (альбо) прапаў or <Ці> пан, (ці) прапаў.*
- [2] *Абяцанка-цацанка, а дурню – радасць.*
- [3] *Ад добра добра не шукаюць.*
- [4] *Адальюцца воўку авечыя слёзкі (слёзы).*
- [5] *Адзін у полі не воін.*
- [6] *Адклад не ідзе на (ў) лад.*
- [7] *Адна галава добра, а дзве (яшчэ) лепш (лепей).*
- [8] *Баба з воза – возу (каню, кабыле) лягчэй or Баба з калёс – калёсам (каню) лягчэй.*
- [9] *Бачаннем не зловіш жураўля.*
- [10] *Блізка відаць, ды далёка дыбаць.*
- [11] *Бог не роўна (няроўна) дзеліць.*
- [12] *Бог не цяля, бачыць (пазнае) круцяля.*
- [13] *Варона з куста, а пяць на куст.*
- [14] *Ваўка (Ваўкоў, Воўка) баяцца – у лес не хадзіць.*
- [15] *Ведае (Знае, Чуе) кошка, чыё мяса (сала) з'ела.*
- [16] *Відаць (Відно) пана па халяўках (халявах).*
- [17] *Вока за вока, зуб за зуб.*
- [18] *Вольнаму – воля <, а шалёнаму поле>.*
- [19] *Вучыцца ніколі не позня.*
- [20] *Вышэй галавы (ітба, носа, пупа, пят, самога сябе) не падскочыш (не скачыш).*
- [21] *Вялікаму каню – вялікі хамут.*
- [22] *Гавары, ды не <усё> дагары.*
- [23] *Гарбатага магіла выправіць (выпрастае).*
- [24] *Год на год не выпадае (не прыходзіцца).*
- [25] *Да пары збан (збанок) ваду носіць.*
- [26] *Далей у лес – болей дроў or Чым далей у лес, тым болей (больш) дроў.*
- [27] *Добра там, дзе нас няма.*
- [28] *Дыму без агню не бывае.*
- [29] *Еш, пакуль рот свеж.*
- [30] *Жыццё пражыць – не поле перайсці.*
- [31] *З адкладу няма ладу.*
- [32] *З ваўкамі (З воўкам) жыць – па-воўчы(-аму) выць.*
- [33] *З паршывай (З шалудзівай) авечкі хоць шэрсці (воўны, поўсці) клок (касмык).*
- [34] *З песні слова не выкінеш.*

- [35] *За двума зайцямі пагонішся, ні аднаго (ніводнага) не зловіш.*
- [36] *За спрос не б'юць у нос (платы не бяруць).*
- [37] *Загляне сонца <i> ў наша аконца (ваконца).*
- [38] *Запас бяды не чыніць.*
- [39] *Захацеўшы (Захочаш) сабаку выцяць (ударыць) – кій (палку) знойдзеш or Калі захочаш сабаку выцяць, то кій знойдзеца.*
- [40] *Каб яды было, як на Дзяды, а работы, як у нядзелю.*
- [41] *Клін клінам выбіваюць (выганяюць).*
- [42] *<Кожны> ласы на чужыя каўбасы.*
- [43] *Кось-кось (Кося-кося, Косю-косю), ды (пакуль) у аглобді (за грыву).*
- [44] *Кураня (Яйцо) курыцу (курыцы) <не> вучыць or Яйкі курэй <не> вучаць.*
- [45] *Куранят восенню (увосень) лічаць.*
- [46] *Ласкавае (Ліслівае, Пакорнае) цяля (цялятка) дзве маткі (дзвюх матак) ссе.*
- [47] *Лес сякуць – трэскі ляцяць (лятуць).*
- [48] *Ліха без добра не бывае.*
- [49] *Лішняга і свінні не ядуць (свіння не есць).*
- [50] *Муж і жонка – найлепшая сполка.*
- [51] *На Бога (На чужога) спадзявайся, а (але, ды) <i> сам не агінайся (не давайся, не зявай).*
- [52] *На лечаным кані далёка не заездзеш.*
- [53] *На табе, божжа (нябожжа), што нам нягожжа.*
- [54] *На чужой старонцы рад сваёй варонцы.*
- [55] *Не багі (Не святыя) гаршкі лепяць.*
- [56] *Не да парсят, калі свінню смаляць.*
- [57] *Не заўсягды, як на Дзяды.*
- [58] *Не мела баба клопату, <дык> купіла парасё.*
- [59] *Не ўздыхай, чаго няма, то няхай.*
- [60] *Не ўсё тое золата, што блішчыць.*
- [61] *Няма роду без выроду.*
- [62] *Пажывём – пабачым (убачым).*
- [63] *Пазнаюць нашу дачку і ў андарачку.*
- [64] *Пакуль жаніцца – загаіцца.*
- [65] *Папраў казе хвост.*
- [66] *Паспееш з козамі на торг.*
- [67] *Паспех людзям на смех.*
- [68] *Перамелеца – мука будзе.*
- [69] *Пераначуем – болей пачуем.*
- [70] *Пра каго звоняць, таго і чэрці гоняць.*

- [71] *Праўда вочы коле.*
 [72] *Прыйдзе коза да воза.*
 [73] *Пужаная варона <i> куста баіцца.*
 [74] *Работы век (ніколі) не пераробіш.*
 [75] *Розуму не купіш.*
 [76] *Сабака брэша – вецер носіць.*
 [77] *Сарока сароку бачыць здалёку.*
 [78] *Свайго лёсу не мінеш.*
 [79] *Свет не без добрых людзей.*
 [80] *Свіння лужу знойдзе.*
 [81] *Старасць – не радасць.*
 [82] *Сцеражонага <i> Бог сцеражэ.*
 [83] *Там добра (лепи), дзе нас няма.*
 [84] *У бабы валасы доўгія (волас доўгі), а паліць кароткая (розум кароткі).*
 [85] *У страху вочы вялікія.*
 [86] *Усяму свой час.*
 [87] *Хто дбае (робіць), той <i> мае.*
 [88] *Чалавек чалавеку воўк.*
 [89] *Чаму быць, таго не мінаваць.*
 [90] *Што будзе, то (тое) будзе.*
 [91] *Што пасееш, то (тое) і пажнеш.*
 [92] *Шыла ў мяшку не схаваш (не ўтоіш).*
 [93] *Язык без касцей.*
 [94] *Якое карэнне, такое і насенне.*

Thus, brand new method of associative experiment aimed at determining the “paremiological minimum” of the language was worked out. A new, more representative method of treating the data of the “paremiological experiment” was worked out. Paremiological experiment to determine paremiological minimum of the Belarusian language was carried out.

Literature

- Лепешаў І.Я., Якацэвіч М.А. Слоўнік беларускіх прыказак. – Мн., 1996.
 Лепешаў І.Я., Якацэвіч М.А. Слоўнік беларускіх прыказак. – [2-выд., дап.]. – Мн., 2002.
 Пермяков Г.Л. Паремнологический эксперимент. Материалы для русского паремнологического минимума. 1500 русских пословиц, поговорок, загадок, примет и других народных изречений, наиболее распространенных в живой разговорной речи. – М., 1971.

Пермяков Г.Л. К вопросу о русском паремиологическом минимуме // Словари и лингвострановедение: Сб. статей / Под ред. Е.М. Верещагина. – М., 1982. – С. 131–137.

Пермяков Г.Л. К вопросу о паремиологическом минимуме // Паремиологические исследования: Сб. статей / Сост. и ред. Г.Л. Пермякова. – М., 1984. – С. 262–263.

Пермяков Г.Л. К вопросу о паремиологическом минимуме языка: (На материале русских народных изречений) // *Пермяков Г.Л.* Основы структурной паремиологии. – М., 1988. – С. 143–169.